

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 373.3.016:821-93.09(072)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2026-22.13>

УРОКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ 4-Х КЛАСІВ

ШВЕЦЬ ОКСАНА ВІКТОРІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
super.oksana7@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7120-9299

Анотація. У статті з'ясовано, що в контексті реформування загальної середньої освіти, впровадження оновленого Державного стандарту початкової освіти (2025) та Типових освітніх програм (2026), особливої актуальності набуває проблема трансформації уроків літературного читання. Описано, що сучасний освітній простір вимагає переходу від репродуктивних методів навчання до формування автономної особистості читача, здатного до критичного сприйняття інформації та самостійної взаємодії з текстом у мультимодальному середовищі. Автором теоретично обґрунтовано та охарактеризовано особливості уроків літературного читання як ефективного засобу розвитку читацької самостійності учнів 4-х класів в умовах цифровізації та оновлення нормативної бази Нової української школи.

Розглянуто читацьку самостійність як здатність учня самостійно обирати книгу та повноцінно сприймати її зміст без зовнішньої допомоги; оскільки вона формує стійкий інтерес до читання, сприяє емоційному зануренню в текст та визначає ставлення до літератури. Доведено, що читацька самостійність четвертокласників формується через інтеграцію активних стратегій смислового читання (INSERT, «Ромашка Блума») та інструментів гейміфікації. Визначено роль цифрових технологій (створення буктрейлерів у Canva, використання платформи Padlet, QR-квестів) як засобів візуалізації та підвищення мотивації молодших школярів. Встановлено, що пріоритетним на уроках у 4-му класі є зміцнення акцентів з техніки читання на рефлексію, емпатію та розвиток власного «кола читання» учня та читацької самостійності. Синхронізовано класичні етапи формування читацької самостійності учнів згідно оновлених програм; запропоновано поєднання традиційної роботи з дитячою книгою та сучасних медіатекстів як єдиного простору для розвитку читацької культури «цифрового покоління».

Ключові слова: урок літературного читання, читацька самостійність, читацька культура, читацька компетентність, технології, молодший школяр.

Постановка проблеми. У сучасній освіті дедалі більше уваги приділяється формуванню читацької самостійності серед учнів початкових класів. Інноваційні педагогічні підходи, акцент на особистісно-орієнтованому навчанні та застосування цифрових інструментів створюють нові можливості для розвитку цієї важливої навички. При цьому сучасні методики навчання читанню в Новій українській школі враховують індивідуальні потреби кожної дитини, стимулюють інтерес до читання та сприяють розвитку критичного мислення. На уроках літературного читання четвертокласники через художні твори долу-

чаються до національно-культурної спадщини, знайомиться з видатними досягненнями української культури та світовими літературними надбаннями. Саме завдяки цьому процесу у них пробуджується інтерес до загальнолюдських цінностей, формується відчуття краси, справедливості та доброти, що сприяє їхньому моральному, етичному й естетичному становленню та в подальшому – зростанню.

Є підстави вважати, що розвиток читацької самостійності серед учнів початкових класів відіграє ключову роль у формуванні їхніх академічних успіхів і особистісного зростання. Забезпечення умов, які сприяють відчуттю

автономії у читанні, допомагає дітям ставати активними й усвідомленими споживачами знань. Це, своєю чергою, стимулює формування критичного мислення, навичок самоорганізації та вміння самостійно шукати інформацію. Опанування здібності аналізувати прочитане та засвоювати його зміст поступово розвивається за допомогою спеціальних технологій, що навчають учнів 4–х класів ефективно працювати з текстами. У цьому важливу роль відіграє доступ до різноманітної літератури й підтримка з боку вчителів і батьків, які допомагають зацікавити молодших школярів читанням й надалі підтримувати цей інтерес. Такий комплексний підхід не лише закладає основи для успішного навчання, але й сприяє розвитку кожного учня як унікальної особистості.

Оновленими нормативно-правовими документами (Державним стандартом початкової освіти (2025) [1], Типовими освітніми програмами О. Савченко, Р. Шияна (2026) [10] пріоритетність в літературному читанні змістилася з простого відтворення тексту на формування особистості читача. Згідно з оновленими типовими освітніми програмами [10], читання – це не просто навичка декодування букв, а інструмент для навчання. Пріоритет надається смислому читанню (розумінню підтексту, авторської позиції та прихованих смислів); критичному мисленню (здатності учня ставити запитання до тексту, відрізнити факти від суджень та розпізнавати маніпуляції). У них же особлива увага приділяється праву дитини на власний вибір. Читацька самостійність відтепер базується на вмінні учня самостійно орієнтуватися у світі книжок (бібліотеки, книгарні, електронні ресурси); переході від «треба прочитати» до «я хочу це прочитати, тому що...». Значна роль також відводиться емпатії. Учень 4-го класу має не просто переказати сюжет, а оцінити вчинки героїв з точки зору етичних норм або висловити власні почуття, викликані прочитаним (рефлексивне читання). Згідно з цим, навичка самостійного читання стає вкрай важливою в умовах сучасного інформаційного середовища, коли обсяг доступних знань значно перевищує можливість їх автоматичного засвоєння. Завдяки самостійності в читанні

учні отримують змогу ефективніше долати навчальні виклики, глибше осягати тексти, аналізувати зміст і інтегрувати отриману інформацію. Вони вчаться сприймати слова не лише як засіб передачі інформації, але й як інструмент художнього вираження думок і почуттів, здатний формувати уявний простір і викликати щирі емоції. Це створює надійну основу для їхньої адаптації до стрімких змін у сучасному світі й постійного потоку нових даних, а такий підхід відкриває перед дітьми безмежний світ творчості, фантазії та духовного збагачення, водночас закладаючи міцну основу для розуміння літератури як невід'ємної складової мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку читацької самостійності розглядається не лише як технічна навичка, а й як багатогранний психолого-педагогічний процес. Так, Н. Світловську справедливо вважають фундаторкою теорії формування ефективної читацької діяльності, адже вона запропонувала класичну методологію, яка поділяє процес формування читацької самостійності на три етапи: підготовчий, початковий і основний [4, с. 88]. Ключова ідея її концепції полягає в тому, що читацька самостійність – це здатність людини самостійно обирати книгу та повноцінно сприймати її зміст без зовнішньої допомоги [4, с. 89]. Також значну увагу розвитку читацької компетентності і самостійності, приділено у дослідженнях науковців: О. Савченко (акцентувала увагу на літературному розвитку молодших школярів, формуванні пізнавального інтересу та виробленні навичок роботи з дитячою книжкою як у межах уроків, так і в позакласній діяльності) [5; 6; 7], В. Науменко (обґрунтовувала вдосконалення читацьких навичок у дітей, наголошуючи на важливості художньо-естетичного сприйняття текстів і розвитку літературних нахилів) [3, с. 3], Н. Скрипченко (розглядала та досліджувала умови, за яких діти починають проявляти себе як активні читачі) [9], Г. Ткачук (описала процес формування читацької самостійності шляхом організації систематичної роботи з дитячими книгами, а також через інноваційні форми проведення бібліотечних занять) [11] тощо. У сучасних

реаліях питання формування читацької самостійності набуває особливого значення в контексті реалізації концепції Нової української школи. Наразі в початковій освіті триває робота над створенням модельних освітніх програм, приділяють значну увагу таким ключовим аспектам:

- 1) формуванню критичного мислення під час аналізу та інтерпретації текстів;
- 2) забезпеченню інтерактивної взаємодії з різними типами текстів, зокрема друкованими виданнями, цифровими ресурсами та медіатекстами;
- 3) Інтеграції стратегій візуалізації й рефлексії для поглиблення розуміння прочитаного матеріалу та розвитку навичок осмисленого читання [1].

Цінними в контексті нашого дослідження є наукові розробки Т. Лобко [2], яка акцентує увагу на можливості використання мультимедійних засобів, інтерактивних плакатів, буктрейлерів та освітніх платформ для ефективною візуалізації художніх творів. Нею наголошується на необхідності поєднання традиційних методів читання з цифровими форматами, які є ближчими до сприйняття сучасних дітей – представників цифрового покоління. Такий підхід сприяє глибшому аналізу тексту та формуванню критичного мислення. Авторкою запропоновано низку практичних підходів для організації освітнього процесу, зокрема залучення ігрових елементів і проведення віртуальних екскурсій. Це робить уроки читання більш інтерактивними та захопливими. Вона вважає, що інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій під час уроків у початкових класах не лише стимулює інтерес учнів до читання, а й дозволяє вчителям гнучко підходити до організації навчального процесу, враховуючи індивідуальні потреби дітей у час цифрової трансформації суспільства [2]. У статті О. Хоми [12] розглянуто сучасні підходи до роботи з дитячою книгою під час уроків читання у початковій школі. Визначено актуальність цієї тематики, а також проаналізовано рівень її вивчення у науково-методичній літературі. Зазначено, що учні 1–4 класів навчаються за Концепцією Нової української школи, Державним стандартом початкової

освіти, типовими освітніми програмами та підручниками «Українська мова та читання», які істотно вплинули на зміст і методику проведення уроків читання. Нею розглянуто вимоги та зміст типових освітніх програм у межах мовно-літературної освітньої галузі та встановлено, що робота з дитячою книгою має системний характер і відбувається під час усіх уроків читання у двох основних напрямках: в процесі опрацювання художніх текстів і на заняттях із позакласного читання. О. Хома наводить конкретні приклади застосування дитячої книги в рамках уроків читання, наголошуючи на важливості інтеграції традиційних та позакласних занять. Зауважується значущість створення у класі осередку книги, що сприяє гармонійному включенню учнів у читальну діяльність. Відзначено роль сучасних інноваційних методів навчання, а також використання захопливих форм читання, включно з ігровими форматами, які стимулюють інтерес до художніх текстів і дитячої літератури загалом. Науковиця наголошує, що ретельний та якісний добір дитячих літературних творів для позакласного читання має визначальне значення і покладається на вчителя [12]. Отож, аналіз нормативно-правових документів та наукових праць засвідчив актуальність проблематики та необхідність подальших досліджень.

Мета статті – теоретично охарактеризувати уроки літературного читання як засіб розвитку читацької самостійності учнів 4-х класів в контексті інноваційних освітніх стандартів та цифрової трансформації.

Виклад основного матеріалу. Розвиток читацької самостійної на уроках літературного читання – актуальна проблема сьогодення. Вона є важливим чинником успішного розвитку учнів початкової школи. Вона включає здатність дитини самостійно працювати з текстами, аналізувати їхній зміст, робити висновки та активно застосовувати отримані знання як у навчанні, так і в повсякденному житті. Формування цієї навички має не лише освітнє, але й виховне значення, адже сприяє особистісному зростанню, розвитку творчого мислення та здатності до незалежного навчання. Опанування читанням самостійно

також допомагає молодшому школяреві вдосконалювати власні мовленнєві навички та збагачувати словниковий запас, освоювати нові синтаксичні форми та знайомитися з різноманітними літературними стилями. Означені вміння позитивно позначаються на формуванні грамотності, удосконалюють навички виразного читання й письма, адже, працюючи з текстами, четвертокласники вчать концентрувати увагу, розвивати пам'ять і критично оцінювати прочитане, що закладає основи для їхнього всебічного розвитку. Зауважимо, що читацька самостійність та читацька культура тісно взаємопов'язані й взаємодоповнюючі явища, які відіграють ключову роль у формуванні та розвитку молодших школярів. Відповідно до цього, читацька самостійність передбачає здатність учня самостійно обирати, інтерпретувати та критично осмислювати літературні твори, тоді як читацька культура виступає фундаментом для цього процесу. Саме вона формує стійкий інтерес до читання, сприяє емоційному зануренню в текст та загалом визначає ставлення до літератури. Розвиток цих компонентів є важливою умовою для забезпечення високої якості навчання і становлення особистості дитини. Читацька культура слугує основою для набуття вмінь самостійного читання. Знайомство з різними літературними жанрами, авторськими стилями та художніми прийомами допомагає дитині опанувати свідоме читання. Завдяки розвитку читацької культури в учнів формуються зацікавленість до літератури, навички аналізу змісту текстів, вміння робити висновки й оцінювати їхню значущість. Ці аспекти сприяють тому, що процес читання перетворюється не лише на частину навчальної діяльності, але й на джерело духовного збагачення, натхнення та пізнання навколишнього світу.

Необхідно зазначити, що О. Савченко наголошує: «зміст читання молодших школярів можна вважати літературним. Його визначено на основі таких принципів: тематично-жанрового, художньо-естетичного, літературознавчого. Врахування перших двох принципів є визначальним для відбору текстів» [5, с. 8].

Безсумнівно, що структуру уроку літературного читання в початковій школі можна

розглядати як «динамічну освітню систему, що зазнає еволюційних змін упродовж навчання» [7, с. 23]. Вона переходить від формування базових навичок читання у першому класі до вивчення та аналізу художніх образів і текстів у четвертому класі. Відповідно до стандартів Нової української школи (далі – НУШ) і педагогічних підходів, запропонованих О. Савченко, сучасний урок літературного читання структурується за певною систематикою. Як правило, основна модель уроку комбінованого типу має такі етапи:

1. Вступна частина (до 5 хвилин) передбачає емоційне налаштування на роботу та створення позитивної атмосфери в класі. Важливо провести з учнями мовленнєву розминку, котра може включати артикуляційні вправи, скоромовки, чистомовки.

2. Підготовка до сприйняття тексту (5–7 хвилин) охоплює актуалізацію знань і досвіду учнів, що сприятимуть розумінню змісту. На цьому етапі відбувається формування передбачень щодо сюжету або тематики, базуючись на заголовку, ілюстраціях чи ключових словах. Пояснення значення незнайомих слів, зокрема архаїзмів або діалектизмів відбувається під час проведення словникової роботи.

3. Первинне сприйняття та аналіз тексту (15–20 хвилин) передбачає перше ознайомлення з літературним твором шляхом читання вчителя, прослуховування аудіозапису чи використання вчителем комбінованих методів. Важливо, щоб обговорення первинного сприйняття тексту відбувалося шляхом бесіди через запитання на кшталт: «Які емоції викликала розповідь?» або «Який настрій переважав у творі?». Далі слід організувати повторне читання тексту учнями (мовчазне, ланцюжком чи іншими способами), що сприяє закріпленню матеріалу. Аналітична робота з текстом, зокрема детальний розгляд художніх образів, структури тексту та використаних автором художніх засобів – наступні кроки роботи під час цього етапу.

4. Поглиблена робота з текстом (7–10 хвилин) охоплює виконання завдань вибіркового читання, читання за ролями або інсценізації окремих уривків твору. Актуальним

на цьому етапі є аналіз ілюстрацій до тексту або складання плану оповіді/сюжету літературного твору.

5. Підсумок та рефлексія (3–5 хвилин): колективне визначення основної ідеї твору та його головної думки; виконання творчих завдань на закріплення матеріалу, наприклад: вправа «Незакінчене речення» або складання з учнями 4-х класів сенканів. Саме такий підхід до структурування уроку літературного читання забезпечує поступове ускладнення завдань відповідно до вікових та інтелектуальних особливостей школярів, сприяючи формуванню їхніх читацьких компетенцій та аналітичного мислення [8, с. 17].

Прикметно, що перехід від 1-го класу до 4-го класу характеризується зміною підходів на уроках літературного читання: від «вчимося читати» до «читаємо, щоб вчитися та відчувати», що відобразимо в таблиці 1.

Отож, можемо виділити такі особливості уроків літературного читання:

1) текстоцентричність (текст – це не просто набір слів для тренування швидкості, а джерело смислів, цінностей та культури);

2) диференціація (в одному класі можуть бути діти, що читають 100 слів/хв і 20 слів/хв. Важливо давати завдання різної складності (хтось аналізує епітети, хтось шукає відповіді в тексті);

3) інтеграція (поєднання з уроками української мови (розвиток мовлення), мистецтва (ілюстрування) та «Я досліджую світ» (природничий контекст) [5; 6].

Слід мати на увазі, що читацька самостійність у дітей є важливим елементом формування розвиненої читацької культури. Основою цього процесу стає позитивне ставлення

дитини до читання, яке спонукає її із зацікавленістю залучатися до самостійного опрацювання текстів. Це передбачає не лише здатність працювати з літературними джерелами, але й уміння власноруч обирати книги, демонструючи ініціативу та враховуючи власні інтереси щодо тем і жанрів. Такого роду діяльність перетворює учня на активного учасника процесу пізнання, сприяючи розвитку навичок критичного аналізу прочитаного. Завдяки самостійному читанню четвертокласники отримують унікальну можливість поглиблювати свої знання, розширювати кругозір і формувати особисті літературні вподобання. У підсумку це сприяє не лише засвоєнню нових знань, але й збагаченню учнівської читацької культури, яка поступово стає неодмінною складовою їхнього особистісного розвитку. У результаті розвиток читацької самостійності невідривно пов'язується із загальним становленням читацької культури, підсилюючи її значення у формуванні цілісної та свідомої особистості. Культура читання передбачає усвідомлений вибір тематики для читання, систематичність і послідовність у читанні, здатність знаходити необхідну літературу за допомогою бібліографічних джерел, використання довідково-бібліографічного апарату видань, орієнтування в тексті з метою максимально ефективного сприйняття та глибокого освоєння прочитаного. Окрім того, цей аспект охоплює застосування раціональних методів роботи з книгою і дбайливе ставлення до видань. Також слід зосередити увагу на необхідності розвинення в учнів 4-х класів навички ведення читацьких щоденників як ключового елементу освітнього процесу. У зазначеному аспекті читацький щоденник

Таблиця 1

Трансформація підходів на уроках літературного читання в Новій українській школі [5; 7; 11; 12]

Клас	Ключові підходи на уроці	Провідні методи та прийоми роботи
1 клас	Технічна навичка та фонематичний слух.	Читання складів, ігри зі словами, читання-наслідування за вчителем. Візуалізація.
2 клас	Правильність та швидкість. Розуміння прямого значення.	«Читання-естафета», «Дощик», «Блискавка». Початок роботи над виразністю читання.
3 клас	Усвідомленість та аналіз тексту.	Робота з підтекстом, характеристика героїв, складання простих планів, вибіркове читання.
4 клас	Літературознавчий аналіз та самостійність.	Робота з жанрами, дискусії, порівняння творів, створення буктрейлерів, проектна діяльність.

виступає важливим інструментом для формування особистісно-діяльнісної компетентності учнів, що сприяє не лише глибшому розумінню літературних творів, але й допомагає відстежувати їхні успіхи в аналізі та інтерпретації художніх текстів. Такого роду діяльність сприятливо впливає на розвиток критичного і творчого мислення, удосконалює здатність логічно і чітко формулювати думки та ефективно застосовувати мовні засоби. Водночас читацький щоденник стає корисним інструментом для вчителя, дозволяючи йому оцінювати поступ учнів у читанні, аналізувати рівень розвитку їхніх аналітичних здібностей та залучати до обговорення літературних творів. Крім цього, ведення щоденника стимулює самостійне читання, заохочуючи школярів більш уважно та усвідомлено сприймати прочитане. Цей метод також особливо ефективний під час підготовки уроків-вікторин для закріплення знань, оскільки сприяє поєднанню теоретичного засвоєння матеріалу з практичними вміннями аналізу та вираження власних думок.

Характерно, що вчителів розвивати читацьку компетентність та читацьку самостійність учнів у 4-х класах допомагають різноманітні технології, які стимулюють цікавість дітей та підтримують цікавість до читання загалом. Проаналізуємо найбільш актуальні технології в умовах сьогодення в початковій школі. Використання стратегій критичного мислення: «Кубик Блума», «Фішбоун», «Діаграма Венна» для порівняння героїв. Відтак, читацька компетентність трактується як «здатність індивіда використовувати комплекс специфічних особистісних, когнітивних та естетико-комунікативних процесів з метою забезпечення продуктивної літературної взаємодії» [9]. У початковій школі цей феномен визначається як «базовий рівень формування навичок читання, що охоплює опанування технікою та культурою читання, а також розвиток основних умінь» [4]. Ключові компоненти читацької компетентності включають правильність, виразність, усвідомленість, оптимальну швидкість читання та знайомство з відповідним колом літературних текстів. Відтак, розвиток читацької самостій-

ності у четвертому класі передбачає не лише вдосконалення технічних навичок читання, але й формування вміння глибоко аналізувати інформацію, отримувати насолоду від процесу та взаємодіяти з текстом. У цей період важливо змінити підхід: замість суто контролю приділяти більше уваги співпраці та розвитку творчих здібностей. Технології активного читання допомагають учням не просто швидко ознайомлюватися з текстом, а працювати з ним свідомо й продуктивно. Технологія INSERT (інтерактивної системи записів) пропонує маркуючий підхід до читання. Учні роблять на полях спеціальні позначки:

- V – інформація, яка була їм відома раніше;
- + – нова і корисна інформація;
- – – те, що суперечить їхнім знанням чи уявленням;
- ? – питання або моменти, які потребують уточнення.

Використання «Читання з передбаченням» також сприяє активізації мислення школярів. Четвертокласникам пропонується перервати читання на найцікавішому епізоді та спробувати передбачити розвиток сюжету або дії героїв за логікою твору. «Ромашка Блума» – ще один ефективний інструмент для розвитку читацької самостійності. Вона базується на запитаннях різного рівня складності: від простих («Що сталося?») до рефлексивних («Як би ви діяли у подібній ситуації?») і творчих («Що могло б відбутися за інших обставин?»). Такий підхід дозволяє поєднувати логічне мислення, критичну оцінку та творчий підхід до аналізу прочитаного. Гейміфікація та інтеграція цифрових технологій у освітній процес відкривають нові можливості для стимулювання інтересу до читання та залучення учнів 4-х класів до літературних активностей. Сучасні гаджети можуть служити інструментом перетворення читання на захопливий ігровий досвід, що сприяє поглибленню емоційного зв'язку з текстами. Наприклад, розробка буктрейлерів: учням пропонується створити короткі відеоролики (тривалістю до однієї хвилини), які ілюструють зміст прочитаної книги або викликають зацікавлення у потенційних читачів. Для цього можна

залучати інтуїтивно зрозумілі програми для відеомонтажу, такі як Canva чи CapCut, які дозволяють легко передати ключові ідеї твору у цікавій візуальній формі. Не менш захопливими для учнів є літературні QR-квести. Означена активність передбачає розміщення на стінах школи або в класах QR-кодів, які, після сканування, відкривають текстові фрагменти, цитати, завдання чи загадки. Вони можуть бути пов'язані з певними літературними героями або сюжетами, що спонукає учнів рухатися до наступної книги у квесті, підвищуючи їх інтерес до читання. Учні 4-х класів полюбляють з допомогою вчителя створювати інтерактивні плакати на платформі Padlet. Цікаво, що використання віртуальних «стіл думок класу» дозволяє створювати місце для обміну думками учнів щодо прочитаних книг. Кожен може розміщувати фотографії обкладинок книжок і залишати особисті відгуки. Публікація щирих рекомендацій типу: «Чому варто (або не варто) прочитати цю книгу», стимулює розвиток критичного мислення та літературного смаку. Застосування платформи Padlet не лише урізноманітнює процес читання, але й розвиває в учнів навички презентації, аналізу та комунікації, що є важливими складовими цифрової та літературної освіти нового століття. Слід наголосити, що важливими на уроках літературного читання, мають унікальну здатність зацікавлювати учнів, допомагаючи їм сприймати текст на глибшому й більш індивідуальному рівні та сприяти розвитку читацької самостійності проєктні та творчі технології. Наприклад, застосування сторітелінгу передбачає, що четвертокласники переказують історію від імені різних персонажів або навіть неживих предметів, згаданих у книзі. Це не лише стимулює їхню уяву, але й формує вміння співпереживати. Вказану роботу можна поєднувати із веденням щоденника подвійних нотаток, що дозволяє молодшим школярам вести записи у спеціальному зошиті, поділеному на дві колонки. У першій колонці зазначаються найцікавіші цитати з тексту, а в другій – власні роздуми та емоції, які викликали ці рядки. Такий підхід допомагає глибше аналізувати твір і встановити з ним особистий

зв'язок. Зазначимо, що ще більший інтерес до прочитаного матеріалу під час уроків літературного читання можна викликати в учнів, використовуючи лепбуки. Вони є своєрідними тематичними папками, присвяченими певній книзі. Під час створення лепбуків четвертокласники малюють портрети персонажів, позначають маршрути їхніх подорожей, формують словник нових термінів і додають цікаві факти про автора. Такого роду діяльність захоплює учнів та стимулює до розвитку критичного мислення, креативності та розвиває читацьку самостійність. У початкових класах читання набуває нового рівня привабливості, коли стає способом спілкування й інтерактивної взаємодії. Клуб «Книжкові дегустатори» пропонує захопливу ідею: раз на місяць діти приносять свої улюблені книги й отримують кілька хвилин, щоб привернути увагу однокласників до свого вибору, а також порекомендувати ці книги для читання в бібліотеці. Наприклад, «Крісло автора» запрошує учнів поділитися власними літературними творами або розповісти про свої враження від прочитаного. Під час цієї активності решта учнів виконують роль «прес-центру»: вони ставлять запитання, висловлюють думки й обговорюють почуте, створюючи простір для діалогу та креативного обміну ідеями. Таким чином, щоб описані технології дійсно приносили користь, надзвичайно важливо надавати учням можливість самостійно приймати рішення. Наприклад, час від часу дозволяти їм обирати літературу для позакласного читання на власний розсуд. Такий підхід сприяє формуванню відповідальності й ініціативності, адже саме свобода вибору створює умови для розвитку читацької самостійності, яку неможливо виховати шляхом примусу або нав'язування з боку дорослого.

Висновки. Отже, розвиток читацької самостійності учнів 4-х класів є фундаментальним завданням сучасної початкової освіти, що забезпечує перехід від технічного освоєння грамоти до усвідомленого навчання та особистісного зростання. Відповідно до оновлених нормативних вимог 2025–2026 років, акценти зміщуються з репродуктивного відтворення тексту на формування критичного

мислення, емпатії та здатності дитини до власного вибору літератури. Ефективність цього процесу досягається через трансформацію структури уроку літературного читання та впровадження інноваційних технологій, таких як «Ромашка Блума» та технологія INSERT. Особливого значення набуває цифровізація навчання через створення буктрейлерів, QR-квестів та використання платформи Padlet, що робить читання інтерактивним та близьким «цифровому поколінню». Важливими інструментами рефлексії залишаються читацькі щоденники та творчі проекти (лепбуки, сторітелінг), які допомагають учням встановлювати особистий зв'язок із твором. Узагальнюючи, можна стверджувати, що

комплексне поєднання традиційних методів із новітніми технологіями та надання дитині свободи вибору формує цілісну читацьку культуру. Таким чином, уроки літературного читання стають дієвим засобом виховання автономного, критично мислячого учня-читача, готового до викликів сучасного інформаційного суспільства.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні ефективності імерсивних технологій (AR та VR) у візуалізації художніх образів, а також у розробці методичного супроводу для використання штучного інтелекту як персоналізованого помічника у формуванні індивідуальної траєкторії читання четвертокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87 (у редакції від 30.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 29.03.2026).
2. Лобко Т. В., Лобко Д. А. Використання сучасних методів та цифрових освітніх технологій на уроках літературного читання в 1–4 класах. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects: proceedings of the 9th International scientific and practical conference (May 29–31, 2023)*. Munich, 2023. С. 228–234. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/SCIENTIFIC-PROGRESS...> (дата звернення: 29.03.2026).
3. Науменко В. О. Урок читання в початкових класах. *Початкова освіта*. 2009. № 43. С. 3–5.
4. Попович Н. Ф. Особливості формування в молодших школярів навичок виразного читання. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 2 (18). С. 87–95.
5. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 4 клас : підруч. для 4 кл. закл. загальної серед. освіти / [ред. І. Красуцька ; світлини С. Клименка та ін. ; мал. В. Курганова та ін.]. Київ : Освіта, 2018. 192 с.
6. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : посібник для вчителя. Київ : Освіта, 2007. 334 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/SAVChENKO.pdf> (дата звернення: 28.03.2026).
7. Савченко О. Я. Я люблю читати. 4 клас : навч. посіб. з літератур. читання для учнів 4 кл. / [мал. М. Крюченко ; ред. І. В. Красуцька]. Київ : Освіта, 2019. 159 с.
8. Савченко О. Я. Я люблю читати. 4 клас : навч. посіб. для учнів 4 кл. Київ : Освіта, 2021. 126 с.
9. Скрипченко Н. Ф. Шляхи вдосконалення класного й позакласного читання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/712346/1/Скрипченко_Н.Ф..pdf (дата звернення: 29.03.2026).
10. Типові освітні програми для 1–4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 08.10.2019 № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitnoi-prohramy...> (дата звернення: 29.03.2026).
11. Ткачук Г. Твори Григора Тютюнника у духовному становленні молодшого школяра (Позакласне читання). *Початкова школа*. 2012. № 4. С. 14–17.
12. Хома О. М. Робота з дитячою книгою на уроках читання у початковій школі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1 (48). С. 433–436. DOI <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2023-1-6>

LITERARY READING LESSONS AS A MEANS OF DEVELOPING READING INDEPENDENCE OF 4TH GRADE STUDENTS

SHVETS OKSANA VIKTORIVNA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

Abstract. Introduction. *The modern educational landscape, guided by the New Ukrainian School (NUS) reforms and the State Standard of Primary Education (2025), necessitates a shift from mechanical reading to the development of a conscious, autonomous reader. In the 4th grade, this transition is critical as students move from «learning to read» to «reading to learn and feel», requiring updated pedagogical approaches.*

Purpose. *The article aims to theoretically characterize the lessons of literary reading as a primary means of developing reading independence in 4th-grade students within the context of innovative educational standards and digital transformation.*

Methods. *The study employs a theoretical analysis of current Ukrainian legislation (State Standard 2025, Savchenko and Shiyan curricula 2026), a review of pedagogical literature (works by O. Savchenko, V. Naumenko, N. Svitlovska), and a synthesis of innovative teaching practices, including gamification and digital integration.*

Results. *The research identifies that reading independence is fostered through a complex system of active strategies, such as the «Bloom's Taxonomy» questioning, and the INSERT marking system. It highlights the role of digital tools (Canva, CapCut, Padlet) in creating book trailers and interactive posters, which transform reading into an engaging, multimodal experience. The study emphasizes that the 4th-grade curriculum effectively integrates literary analysis with emotional intelligence and media literacy.*

Originality. *The article synchronizes traditional methodological foundations with the latest 2025/2026 regulatory updates, offering a fresh perspective on the synergy between classical reading culture and modern digital «text-centric» approaches. It redefines the role of the teacher from a controller to a facilitator of a «Book Taster Club» environment.*

Conclusion. *Developing reading independence in 4th graders is a multifaceted process that combines critical thinking, creative reflection (reading logs, lapbooks), and the freedom of choice. Implementing these innovative technologies ensures the formation of a lifelong learner who perceives literature not just as information, but as a source of spiritual and cultural enrichment.*

Key words: *literary reading lesson, reading independence, reading culture, reading competence, technology, junior high school student.*

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity: Postanova vid 21 liut. 2018 r. № 87 (u redaktsii vid 30.08.2024)* [State standard of primary education: Resolution of February 21, 2018, 87 (August 30, 2024)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Lobko, T. V., & Lobko, D. A. (2023). Vykorystannia suchasnykh metodiv ta tsyfrovyykh osvitnykh tekhnolohii na urokakh literaturnoho chytannia v 1–4 klasakh [The use of modern methods and digital educational technologies in literary reading lessons in grades 1–4]. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects*, 228–234. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/SCIENTIFIC-PROGRESS-INNOVATIONS-ACHIEVEMENTS-AND-PROSPECTS-29-31.05.2023.pdf#page=228>
3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2019). *Typovi osvitni prohramy dlia 1–4 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity: Nakaz MON Ukrainy vid 08.10.2019 № 1272* [Typical educational programs for grades 1-4 of general secondary education institutions: Order of the MES of Ukraine dated 08.10.2019, 1272]. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-1-4-klasiv-zakladiv-zahalnoi-osvity>
4. Naumenko, V. O. (2009). Urok chytannia v pochatkovykh klasakh [Reading lesson in primary school]. *Pochatkova osvita*, (43), 3–5.
5. Popovych, N. F. (2017). Osoblyvosti formuvannia v molodshykh shkoliariv navychok vyraznogo chytannia [Features of formation of expressive reading skills in primary school children]. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology*, 2(18), 87–95.
6. Savchenko, O. Ya. (2007). *Metodyka chytannia u pochatkovykh klasakh: posibnyk dlia vchytelia* [Methodology of reading in primary grades: a manual for teachers]. *Osvita*. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/SAVCHENKO.pdf>

7. Savchenko, O. Ya. (2018). *Literaturne chytannia. Ukrainska mova. 4 klas* [Literary reading. Ukrainian language. 4th grade]. Osvita, 192.
8. Savchenko, O. Ya. (2019). *Ya liubliu chytaty. 4 klas: navch. posib. z literaturnoho chytannia dlia uchniv 4 kl.* [I love to read. 4th grade: educational manual for 4th grade students]. Osvita, 126.
9. Savchenko, O. Ya. (2021). *Ya liubliu chytaty. 4 klas: navch. posib. dlia uchniv 4 kl.* [I love to read. 4th grade: educational manual for 4th grade students]. Osvita, 126.
10. Skrypchenko, N. F. (2005). *Shliakhy vdoskonalennia klasnoho y pozaklasnoho chytannia* [Ways to improve classroom and extracurricular reading]. <https://lib.iitta.gov.ua/712346/1/%D0%A1%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BF%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9D.%D0%A4..pdf>
11. Tkachuk, H. (2012). *Tvory Hryhora Tiutiunnyka u dukhovnomu stanovleni molodshoho shkoliara (Pozaklasne chytannia)* [Works of Hryhir Tiutiunnyk in the spiritual formation of a younger schoolchild (Extracurricular reading)]. *Pochatkova shkola*, (4), 14–17.
12. Khoma, O. M. (2021). *Robota z dytiachoiu knyhoiu na urokakh chytannia u pochatkovii shkoli* [Working with a children's book in reading lessons in primary school]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 1 (48), 433–436. DOI <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2023-1-6>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026